

Каръл Куигли

ЕВОЛЮЦИЯТА НА ЦИВИЛИЗАЦИИТЕ

Въведение в историческия анализ

София, 2026

Преводът е направен по изданието:

CARROL QUIGLEY

THE EVOLUTION OF CIVILIZATIONS

An Introduction to Historical Analysis

Copyright © Carrol Quigley 1961

All rights reserved.

На корицата е използвано изображението на жена от Акротири (Минойската цивилизация), снимано от ArchaiOptix (Wikimedia).

„Катехон“ е импринт на издателство „Изток-Запад“.

© Издателство „Изток-Запад“, 2026

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Ивинела Самуилова, превод, 2026

ISBN 978-619-01-1742-1

КАРЪЛ КУИГЛИ

ЕВОЛЮЦИЯТА НА ЦИВИЛИЗАЦИИТЕ

- ВЪВЕДЕНИЕ В ИСТОРИЧЕСКИЯ АНАЛИЗ -

Превод от английски
Ивнела Самуилова

КАТЕХОН

КАТЕХОНИ

...

- | | |
|--------------------------------------|--|
| №33 Халфорд Макиндръ | <i>Географската ос на историята</i> |
| №34 Сергей Савелиев | <i>Нищетата на мозъка</i> |
| №35 Нийл Фъргюсън | <i>Големият упадък</i> |
| №36 Гунар Кайзер | <i>Култът</i> |
| №37 Янис Варуфакис | <i>Технофеодализъм</i> |
| №38 Игор Шнуренко | <i>Да убиеш Левиатан</i> |
| №39 Джон Мийършаймър | <i>Голямата заблуда</i> |
| №40 Жак Елю | <i>Пропагандата</i> |
| №41 Съст. В. Аверянов | <i>Голямото нулиране</i> |
| №42 Олдъс Хъксли | <i>Обратно към Прекрасния нов свят</i> |
| №43 Еманюел Тод | <i>Поражението на Запада</i> |
| №44 Уолтър Липман | <i>Общественото мнение</i> |
| №45 Сергей Савелиев | <i>Еволюцията на мозъка
и социалният подбор</i> |
| №46 Робърт Ф. Кенеди-мл. | <i>Ухан: какво остана покрито</i> |
| №47 Шеймъс Брунър | <i>Лицата на контролигархията</i> |
| №48 Питър Турчин | <i>Последни времена</i> |
| №49 Нейоми Клайн | <i>Двойникът</i> |
| №50 Иво Христов | <i>Отвъд точката на пречупване</i> |
| №51 Каръл Куигли | <i>Трагедия и надежда. Том 1</i> |
| №52 Жак Елю | <i>Технологията. Залогът на века</i> |
| №53 Петър Волгин | <i>Европа след края на евроатлантизма</i> |
| №54 Филип дьо Вилие | <i>Дръпнах нишката на лъжата
и всичко излезе наяве</i> |
| №55 Джулио Трмонти | <i>Криминогенната държава</i> |
| №56 Джовани Ариги | <i>Дългият двайсети век</i> |
| №57 Ерик Фьогелин | <i>Новата политология</i> |
| №58 Каръл Куигли | <i>Трагедия и надежда. Том 2</i> |
| №59 Елиезер Юдковски,
Нейт Соарес | <i>Ако някой го развие, всички ще умрем</i> |
| №60 Джон Пъркинс | <i>Изповедта на един икономически килър</i> |
| №61 Андрей Фурсов | <i>Нашето време: време на Бош</i> |
| №62 Уилям Х. Макнийл | <i>Стремеж към могъщество</i> |
| №63 Каръл Куигли | <i>Еволюцията на цивилизациите</i> |

СЪДЪРЖАНИЕ

<i>Диаграми, таблици и карти</i>	7	
Предисловие от Хари Дж. Хоган	9	
Предговор към първото издание	14	
1. Научният метод и социалните науки	18	
2. Човекът и културата	29	
3. Групи, общества и цивилизации	40	5
4. Исторически анализ	52	
5. Историческа промяна в цивилизациите	78	
6. Матрицата на ранните цивилизации	104	
7. Месопотамска цивилизация	132	
8. Ханаанска и Минойска цивилизация	152	
9. Класическа цивилизация	172	
10. Западна цивилизация	212	
<i>Заклучение</i>	265	
<i>Избрана библиография от Уилям Марина</i>	271	
<i>Показалец</i>	275	

ДИАГРАМИ, ТАБЛИЦИ И КАРТИ

Разделяне на измерението на абстракцията	33
Човек, култура и природа	38
Културни връзки между четиринайсет цивилизации	50
Морфология в нашата цивилизация	75
Етапи на еволюция в пет цивилизации	102
Географски характеристики на северозападния квадрант	107
Народи, езици и култури около 3000 г.пр.Хр.	108
География и народи около 3000 г.пр.Хр.	110
Опростена схема на световната карта	115
Движения на населението, 10 000–6000 г.пр.Хр.	120
Нашествия от бронзовата епоха, 3000–1000 г.пр.Хр.	125
Миграции на металите и земеделието към Европа, 4000–2000 г.пр.Хр.	127
Нашествия от желязната епоха, 1200–1000 г.пр.Хр.	129
Етапи в западната цивилизация	248

ПРЕДИСЛОВИЕ ОТ ХАРИ ДЖ. ХОГАН¹

„Еволюцията на цивилизациите“ изразява две измерения на своя автор Каръл Куигли, този изключителен историк, философ и учител. На първо място обхватът на книгата е широк и покрива цялата дейност на човека във времето. Второ, тя е аналитична, а не просто описателна. Книгата се опитва да категоризира последователно човешките дейности, за да даде причинно-следствено обяснение на етапите на цивилизацията. Куигли съчетава огромния си капацитет за работа със специфично научен подход. Той вярва, че трябва да е възможно да се изследват данните и да се правят заключения. Като момче в Бостънското латинско училище академичните му интереси са свързани с математиката, физиката и химията. Въпреки това през последната година от обучението си той е и заместник-редактор на „Регистър“ – най-стария гимназиален вестник в страната. Статиите му са отличени с национални награди от държавна комисия, ръководена от Джордж Галъп.

В Харвард избира специалност „Биохимия“. Но университетът, който тогава отстояваше убеждението си за всестранно образование, към което сега се е върнал, изискваше основна учебна програма, включваща курс по хуманитарни науки. Куигли избира курса по история „Европа от времето на падането на Рим“. Винаги в противоречие и със самия себе си, по физика и математика той бил отличник, а по история получавал тройки. Но развитието на идеите започва да го очарова и той избира да се занимава с история. Завършва с отличие като най-добрия студент по история на випуска си.

Куигли винаги е бил нетърпелив. Той се явява на устен изпит за докторска степен в края на втората година от следването си. Чарлс Хауърд Макилуейн, председател на изпитната комисия, бил силно впечатлен от отговора на Куигли на встъпителния въпрос – отговорът включвал дълъг цитат на латински език от Роберт Гросетест, епископ на Линкълн през XIII век. Професор Макилуейн изпратил Куигли в Принстънския университет като преподавател на докторанти.

¹ Д-р Хоган (1914–?), е професор, администратор и адвокат. Получава бакалавърска степен с отличие от Принстънския университет, магистърска степен по право от Колумбийския юридически факултет и докторска степен по американска история от университета „Джордж Вашингтон“. Негови статии са публикувани в списанието на Американската асоциация на юристите, в списание „Политика“ и в други периодични издания.

През пролетта на 1937 г. бях студент последен курс в Принстън. Куигли беше моят преподавател по средновековна история. Той беше бостънски ирландец, а аз – нюйоркски ирландец. И двамата католици авантюристи в един странно протестантски свят, бяхме очаровани от западната интелектуална традиция, закотвена в Августин, Абелар и Тома от Аквино, която изглеждаше много по-богата и дълбока от съвременния либерализъм. Станахме много близки в едно ценно приятелство, което приключи чак със смъртта му.

Докато препрочитах „Еволюцията на цивилизациите“, си припомних интензивността на нашия диалог. Според мнението на Куигли, което споделях и аз, нашата епоха е епоха на ирационалност. През онази пролет разговаряхме за това какви професионални решения трябва да взема. По негово настояване кандидатствах и бях приет в Харвард като докторант по история. Но имах резерви относно академичната кариера в изучаването на историята, която обичах, поради това, че според анализа на самия Куигли важните социални решения в нашия живот ще се вземат ситуационно, по ирационален начин на улицата. По тази причина накрая се прехвърлих в Юридическия факултет.

В Принстън Каръл Куигли се запознава и се жени за Лилиан Фокс. Те прекарват медения си месец в Париж и Италия благодарение на стипендия, отпусната, за да напише докторската си дисертация: изследване на държавната администрация на Кралство Италия в периода 1805–1814 г. Развитието на държавата в Западна Европа през последните хиляда години винаги е очаровало Куигли. Той смяташе развитието на публичната администрация в Наполеоновите държави като важна стъпка в еволюцията на модерната държава. Винаги го е разочаровало, че всеки народ, включително и нашият, смята собствената си история за уникална, а историята на другите народи – за несъотносима с нея.

През 1938–1941 г. Куигли работи за кратко в Харвард, където преподаваше древна и средновековна история на докторанти. Това не даваше много възможности за развитие на по-широки възгледи и той не беше напълно удовлетворен от работата си там. За мен обаче това беше щастлив опит. Бях постъпил в Юридическия факултет на Харвард. Започнахме да закусваме заедно в апартамента на Каръл и Лилиан.

През 1941 г. Куигли прие назначение за преподавател във Висшата школа по дипломация в Джорджтаун. Това беше основното му занимание до края на напрегнатия му живот. Там той стана почти легендарен преподавател. Избра да води курса „Развитие на цивилизацията“, задължителен за началния випуск, и този курс в крайна сметка даде структурата и съдържанието на „Еволюцията на цивилизациите“. Като курс в неговите ръце той беше жизненоважен интелектуален опит за младите студенти, приключение, просветляващо съзнанието.

Възпитаниците на Висшата школа по дипломация, срещайки се години по-късно по света, се чувстват близки помежду си, споделяйки опита си от неговия клас. Това беше интелектуално посвещение с трайно въздействие, което споделяха помежду си хора, завършили с години разлика.

Съдбата ни събра отново. По време на Втората световна война служих като младши офицер в щаба на адмирал Кинг във Вашингтон. С Каръл се виждахме често. Двайсет години по-късно, след като бях практикувал право в Орегон, влязох в правителството заедно с президента Кенеди. Най-голямата ни дъщеря стана студентка при Каръл в университета в Джорджтаун. Купихме къща в близост до Каръл и Лилиан. Години наред закусвахме заедно в неделя и подновихме дискусиите ни за случващото се в един разпадащ се свят.

Куигли беше превъзходен учител и само с този успех можеше да се оправдае цял живот работа. Но в крайна сметка той беше нещо повече. Той би се подиграл на това, но за мен той беше фигура като Августин, Абелар и Тома от Аквино, търсеща истината чрез изследване на висшата реалност, както тя се разкрива в историята. Той отдавна беше напуснал църквата във формалния смисъл на думата, но в духовно и интелектуално отношение никога не я напусна. Никога не се е отклонявал от търсенето на смисъла на живота. Никога не е поставял някоя цел на по-преден план. Ако Богът на западната цивилизация, който Куигли е изучавал толкова години, съществува в смисъла, който му е приписван от нашата цивилизация, то този Бог сега е посрещнал Куигли като богоугоден човек.

В епоха, характеризираща се с насилие, изключителна лична отчужденост и разпадане на семейството, църквата и общността, Куигли избра живот, посветен на рационалността. Той се занимаваше с проблема за обяснението на промяната в заобикалящия ни свят, разгледан за първи път от Хераклит в Древна Гърция. Под тази постоянна промяна, която е толкова очевидна и сама по себе си толкова реална, какво е постоянно и непроменящо се?

Куигли искаше обяснение, което със самата си категоризация да придаде смисъл на една история, която е свидетелство за постоянна промяна. Затова анализът трябваше да включва – но не само – категории на тематични области на човешката дейност: военна, политическа, икономическа, социална, религиозна, интелектуална. Тя трябваше да описва промените в категории, които се налагат последователно във времето – смесване, формиране, експанзия, конфликт, универсална империя, упадък, нашествие. Това беше най-амбициозното усилие да се направи историята рационално разбираема. В рецензията си за тази книга за „Америкън Историкъл Ривю“ след първото ѝ публикуване през 1961 г. Ф. Е. Мануел я описва като „по-солидна почва“ от работата на Тойнби.

Куигли намира обяснението на дезинтеграцията в постепенната трансформация на социалните „инструменти“ в „институции“, т.е. превръщането на социалните механизми, функциониращи за задоволяване на реални социални нужди, в социални институции, обслужващи собствените си цели, независимо от реалните социални нужди. В едно идеологически платонично общество социалните механизми се оформят така, че да изразяват една строго идеализирана версия на реалността. Подобна институционализация не би била достатъчно гъвкава, за да се приспособи към натиска на променящата се реалност, за която идеологията не разполага с категории на мислене, позволя-

ваши възприятие, анализ и справяне. Но изключителното отличие на западната цивилизация е, че нейната онтология позволява отворена епистемология. Тя е ангажирана с постоянни усилия да разбере реалността, която се възприема като постоянно променяща се. Затова и самите ни категории на познание винаги подлежат на промяна; следователно реформата е винаги възможна.

Въпросът днес е дали не сме изгубили онзи западен възглед за реалността, който е придал на нашата 2000-годишна история уникалната ѝ жизненост, постоянно зареждаща с нови версии на социалната структура. В „Еволюцията“ Куигли описва основната идеология на западната цивилизация, изразена в твърдението: „Истината се разгръща във времето чрез общностен процес.“ Ето защо Куигли вижда триумфа през XIII в. на умерения реализъм на Тома от Аквино над дуалистичния преувеличен реализъм, произхождащ от платонизма, като основен епистемологичен триумф, който поставя началото на западната цивилизация. Хората трябва постоянно да търсят „истината“, като се опират на това, което другите са научили. Но никое знание не може да се приеме за пълно и окончателно; то може да бъде опровергано от нова информация, получена утре. В областта на епистемологията Куигли винаги запазва вярата си в научния метод. Ето защо той смята Хегел и Маркс за самонадеяни, заблудени и извън западната традиция в техния анализ на историята като идеологическа диалектика, завършваща в настоящето или непосредственото бъдеще в хомеостатично състояние.

Куигли коментира постоянното повторение на етапите на конфликт и експанзия в западната история. Този процес на реформа се дължи на уникалната западна вяра, че истината се разкрива непрекъснато. Затова западната цивилизация е способна да преразгледа своята посока и своите институции и да промени и двете, ако това се окаже необходимо. Затова в западната история се наблюдава поредица от технологични пробиви в земеделската практика и в търговията. Отхвърлени са остарели институции като феодализма и – в търговската област – общинския меркантилизъм в периода 1270–1440 г. и държавния меркантилизъм в периода 1690–1810 г. По същия начин можем да преживеем и икономическата криза, описана от Куигли като монополистичен капитализъм в настоящия период след 1900 г.

И все пак Куигли забелязва – според мен правилно – възможния край на отворената западна цивилизация. При наличието на достъп до експлозивна технология, която може да разкъса планетата, в съчетание с неуспеха на западната цивилизация да създаде каквато и да е жизнеспособна система на световно управление, местната политическа власт ще се стреми да стане насилствена и абсолютистка. Тъй като преминаваме към ирационален активизъм, държавите ще се възползват от идеологии, които оправдават абсолютизма. Тогава ще се сложи край на 2000-годишното разделение на държавата и обществото в западната история. Западните народи ще се присъединят към тези от останалата част на света, сливайки двете в едно цяло, авторитарно и статично. Епохата, в която навлизаме, би била идеологическа, съответстваща на възгле-

дите на Хегел и Маркс – хомеостатично състояние. Този триумф би сложил край на западния експеримент и би ни върнал към опита на останалата част от света – а именно че историята е поредица от етапи на възход и падение на абсолютистки идеологии.

Сега Америка се намира в кризисна фаза на разпад. В такова състояние, при липса на философия, хората лесно се обръщат към харизматични личности. Така в началото на нашите проблеми, по време на депресията през 30-те години на миналия век, ние се обърнахме към Франклин Д. Рузвелт. Той ни преведе през депресията и Втората световна война. Оптимизмът му ни вдъхваше кураж, а силата и увереността на личността му ни успокояваха. В рамките на западната традиция той не ни предлагаше решения, а просто запазваше възможностите. Когато той почина, цяла Америка беше в шок. Бяхме загубили своя щит. Каръл дойде при мен същата вечер. Разговаряхме по съдържания начин на едно поколение, което е загубило своя пазител и сега ще трябва да се изправи само срещу един враждебен свят.

Оттогава насам ние в Америка сме лишени от лесния изход на харизматичното лидерство. Възможно е да се окаже, че ще трябва да следваме пътя, който Куигли ни е очертал в тази книга. Може да се наложи да погледнем към нашата история, да я анализираме, да установим идентичност в този анализ и да направим нов опит да разберем действителността по начин, съответстващ на тази отворена традиция.

Ако е така, Америка като западна цивилизация трябва да намери в историята на тази цивилизация интелектуалните и духовните резерви, за да се обнови в рамките на традицията. Колкото и поразително да е било въздействието на тази книга по време на първото ѝ публикуване през 1961 г., нейното основно въздействие ще бъде в подкрепа на това усилие в бъдеще. Има надежда, че в западната цивилизация бъдещата идеология ще бъде рационална. Ако това е така, тя ще бъде в съответствие с епистемология, която приема общата валидност на сетивния опит и възможността да се правят обобщения на базата на този опит, които подлежат на промяна при възприемане на допълнителни факти. Това е епистемологията, която през XIII в. е наречена умерен реализъм, а в епистемологичните си аспекти днес е известна като научен метод. Подобна рационална идеология е вероятна само ако се развие от специалната история на Запада. Тъй като признанието за това се разпространява, видът анализ, който Каръл Куигли развива в тази книга, е анализът, който Западът трябва да използва. Подобно усилие би било съвместимо в социален план с представата на Куигли за собствения му живот. Той много се възхищаваше на майка си, домакия, и на баща си, бостънски пожарникар, и ги описваше като хора, които са го научили да дава най-доброто от себе си във всичко, в което реши да вложи енергията си. Това е бил техният начин да кажат това, което Каръл би описал като отговорност на човека да разбере и да се отнася активно към една непрекъснато разгръщаща се реалност. Той посвещава живота си на тази цел.